

2009

Greek Migration and Settlement in Eastern and South Asia

Anastasios M. Tamis

University of Notre Dame Australia, a.tamis@bigpond.com

Follow this and additional works at: http://researchonline.nd.edu.au/arts_chapters

Recommended Citation

Tamis, A.M. (2009). Greek migration and settlement in eastern and south Asia. In K. Loukeris, & K. Petrakis (Eds). *The roads of the Greeks* (pp. 162-186). Athens, Greece: Polaris Publishing.

This Book Chapter is brought to you by the School of Arts at ResearchOnline@ND. It has been accepted for inclusion in Arts Book Chapters by an authorized administrator of ResearchOnline@ND. For more information, please contact researchonline@nd.edu.au.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗ¹

1.0 Το Ιστορικό της Ελληνικής Εποίκισης

Πρόσφυγες και εκτοπισμένοι Έλληνες, θύματα κοινωνικο-οικονομικών και πολιτικών συγκυριών από το χώρο της Ρωσίας, φιλοπερίεργοι έμποροι από τη Βαλκανική και τη Μικρά Ασία, Χιώτες, Σάμιοι και Κασιώτες, Επτανήσιοι νησιώτες ναυτικοί και τυχοδιώκτες, μέλη πολύτεκνων οικογενειών ήσαν οι πρώτοι Έλληνες έποικοι που εγκαταστάθηκαν στις χώρες της Νοτιανατολικής Ασίας, Άπω Ανατολής και Ειρηνικού. Αρκετοί από αυτούς είχαν πρωταρχικά εγκατασταθεί στα μεγάλα αστικά κέντρα της Αλεξάνδρειας, της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης, της Αγίας Πετρούπολης, της Οδησού και της Φιλιππούπολης από το 1725. Αυτό τουλάχιστον μαρτυρούν οι ταφόπετρες στο κοιμητήριο του Καθολικού Ναού της Παναγίας στο προάστιο Murghihatta της Καλκούττας, όπου είναι θαμμένοι αρκετοί απ' αυτούς.

Ορισμένοι από τους 150 πρωτοπόρους Έλληνες που εγκαταστάθηκαν στην περίοδο 1770-1835 στην Καλκούττα των Ινδιών, όταν η πόλη άκμαζε ως πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας των Ινδιών, στην Dakha και στην ευρύτερη περιοχή της Begal, κατόρθωσαν να πλουτίσουν². Περισσότεροι, κυρίως Έλληνες, θύματα διωγμών του Παρευξείνιου χώρου και Πόντιοι πρόσφυγες και εκτοπισμένοι, και λιγότεροι οικονομικοί μετανάστες ακολούθησαν τη μακρύτερη πορεία αρχικά προς τις πόλεις της Μαντζουρίας Mukden και Harbin και στη συνέχεια προς τις πόλεις και τα λιμάνια της βόρειας Κίνας Dairen (Dalian), Chefoo (Yantai) Tientsin, το Πεκίνο και τη Σαγκάη.

Το 1770, τριάντα περίπου εμπορευόμενοι Έλληνες από τη Φιλιππούπολη και τη Μικρά Ασία συγκεντρώθηκαν στην οικία του καφέμπορου Αργυρίου Χατζηαλεξίου και ύστερα από πρόταση του Αλέξανδρου Παναγιώτου ίδρυσαν το πρώτο σωματείο των Ελλήνων στην Ασία με την επωνυμία *Αδελφότητα Ελλήνων Καλκούτας και Βεγγάλης*. Το 1772, ο Πρόεδρος της Αδελφότητας των Ελλήνων, Α. Χατζηαλεξίου ανέλαβε πρωτοβουλία και αρχικά ενοίκιασε το ναό των Αρμενίων προκειμένου να λάβουν χώρα οι πρώτες λειτουργίες των Ορθοδόξων στο όνομα της Παναγίας (βλέπε παρακάτω), ενώ ταυτόχρονα υπέβαλαν αίτημα στον Βρετανό Γενικό Κυβερνήτη Warren Hastings, προκειμένου να λειτουργήσει εκεί μόνιμος Ορθόδοξος ναός. Τελικά ο ναός της *Μεταμόρφωσης του Σωτήρος* ανεγέρθηκε και εγκαινιάστηκε με γενναιόδωρες προσφορές της οικογενείας Χατζηαλεξίου και του Κερκυραίου μεγαλέμπορου, Δημητρίου Παρθενίου, ξεπερνώντας τα 30.000 ρούπες, στις 6 Αυγούστου 1781, με πρώτο μόνιμο εφημέριο των Ορθοδόξων τον ιερέα Διονύσιο Γεωργίου που διορίστηκε εκεί από το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας μέχρι και του

¹ Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται αδρομερώς μόνον η ελληνική εποίκιση στις Ινδίες, Κίνα, Ιαπωνία, Κορέα και Φιλιππίνες. Ενώ σποραδικά και σε μικρούς αριθμούς Έλληνες έχουν εγκατασταθεί και στην Ινδονησία, Ταϊλάνδη και άλλες χώρες της Νοτιανατολικής Ασίας, δεν γίνεται ιδιαίτερη αναφορά τους.

² Σχετικό πίνακα με τα ονόματα των πρωτοπόρων εποίκων συνέταξε ο Paul Byron Norris απόγονος του Αργύρη Χατζηαλεξίου, σύμφωνα με τον Τιμόθεο Κατσιγιάννη (1993), *The Greek Community of London*, Athens, σ. 385.

θανάτου του τον Ιανουάριο του 1829. Τηναδελφότητα των Ελλήνων προίκισαν με τη γεναιοδωρία τους οι Έλληνες έποικοι δωρίζοντας τέσσερα οικήματα και πρεσβυτέριο για τον εφημέριο των Ορθοδόξων.

Από τα μέσα του 19ου αιώνα, Χιώτες κυρίως έμποροι της Βρετανίας, από τα εμπορικά κέντρα του Λονδίνου, της Γλασκώβης και του Μάντσεστερ εκδήλωσαν ενδιαφέρον να επεκτείνουν τα συμφέροντα των εμπορικών τους οίκων στις Ινδίες και στην Κίνα. Από τους πρώτους καταξιωμένους εμπόρους της περιοχής που εγκαταστάθηκαν στην Καλκούττα ήσαν ο Ζαννής Σκυλίτσης (1845) και Παντιάς Ράλλης (1852). Ο τελευταίος ανέπτυξε μεγάλη εμπορική δραστηριότητα στις Ινδίες και δημιούργησε εμπορική αυτοκρατορία. Οι εγκατάσταση των δύο Χιωτών εμπόρων προκάλεσε αλισυδωτή μετανάστευση και εποίκιση Χιωτών εμπόρων στην Καλκούττα και στην Ντάκα, με αποτέλεσμα να λειτουργήσει ακόμη και Αδελφότητα Χιωτών στην περιοχή (1851). Αρκετοί που εγκαταστάθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 1850 είχαν δοσοληψίες με τη βρετανική *Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών*.

Στις παραμονές του ελληνικού ξεσηκωμού Έλληνες των Ινδιών συνεργάστηκαν στενά με Βρετανούς και Πορτογάλους φιλέλληνες, προκειμένου να συγκεντρώσουν χρήματα για τον Αγώνα. Αλλά και στα πρώτα χρόνια, που ακολούθησαν την ανεξαρτησία, οι έποικοι της Καλκούτας και της Ντάκα συνέπυξαν αδελφάτα με Αγγλικανούς κληρικούς και εμπόρους και συνεργάστηκαν στενά με τον εκπρόσωπο της Ελλάδας, Καπετάνιο Νικόλαο Κεφάλα, προσφέροντας στην ανοικοδόμηση του απελευθερωμένου βασιλείου. Μετά το 1830 μέχρι και τη διάλυση της *Βρετανικής Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών* (1858) αλλά και την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, Έλληνες εμπορευόμενοι, μεατζέ άλλων οι Μαυρογιάννης, Αργέντης, Βλαστός, Πετρόχειλος, Ταμβάκης, Σκυλίτσης, Γεωργιάδης και Νικάκης, για να αναφερθούμε σε ορισμένους, συνέβαλαν οικονομικά και κοινωνικά στην εθνική και οικονομική ζωή των Ινδιών, της Βρετανίας και της Ελλάδας.

Μετά το 1850 έχουμε επίσης την ανάδυση Ελλήνων εμπόρων, που επικράτησαν οικονομικά στην αποικία των Ινδιών, στις τάξεις των ευγενών της Βρετανίας. Ευαγή ιδρύματα, μνημεία και μουσεία στην Καλκούττα και στην Ντάκα προδίδουν την ανθρωπιστική και οικονομική παρέμβαση των Ελλήνων εμπόρων, κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, με ευεργεσίες τους προς την ευρύτερη κοινωνία. Ο συμπαγέστερος όγκος των πρωτοπόρων Ελλήνων προερχόταν από τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας και ήσαν έμποροι και τεχνίτες. Ελάχιστοι ήσαν εγγράμματοι, όπως ο Δημήτριος Γαλανός από την περιοχή της Αττικής, ο οποίος είχε μελετήσει τη Σανσκριτική στην Οξφόρδη. Στην Ντάκα είχαν εγκατασταθεί λιγότεροι, όπως ο Αλέξανδρος Παναγιώτου από τη Φιλιπούπολη, ο οποίος μετοίχησε από την Καλκούτα και εποίκισε την Ντάκα το 1772.

Η μετανάστευση κι εποίκιση των Ελλήνων προς την Μαντζουρία και Κίνα, συνεχίστηκε με γρηγορότερους ρυθμούς από Έλληνες της οθωμανικής επικράτειας και της Ρωσίας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Συνήθης πορεία των Ελλήνων της Σμύρνης και των νήσων του Αιγαίου ήταν το ταξίδι δια μέσου της Οδησού και του υπερσιβηρικού σιδηροδρόμου στις πόλεις Mukden και Harbin της Μαντζουρίας και από εκεί στο Chefoo (σημερινό Yantai), της επαρχίας Shantung και Dairen της Βορείου Κίνας. Άλλοι ακολούθησαν τη θαλάσσια πορεία μέσα από τις πορτογαλικές, βρετανικές και ολλανδικές κτήσεις για να εγκατασταθούν αρχικά στη Σαγκάη και στη συνέχεια να εποικήσουν τις πλούσιες πόλεις της Μαντζουρίας και της βόρειας Κίνας. Οι πρώτες καταγραμμένες εποικήσεις μαρτυρούνται από τις αρχές της δεκαετίας του 1870 με σποραδικές εγκαταστάσεις Ελλήνων στις πόλεις Dairen και Harbin όπου επιδίδονται στην παραγωγή

και στο εμπόριο της διακίνησης οινοπνευματωδών ποτών, κυρίως της βότκας, καφέ και μεταξιού. Τα παιδιά τους παρακολούθησαν εκπαιδευτήρια των αμερικανικών και βρετανικών ιεραποστολών, δίπλα σε καθολικούς και αγγλικανούς δασκάλους, έμαθαν ξένες γλώσσες και μουσική και είχαν αν εντυπωσιακή επαγγελματική ανέλιξη στο εμπόριο και στα γράμματα.

Για παράδειγμα, οι Χιώτες στην καταγωγή Ηλίας και Επαμεινώνδας Παραδείσης, με άλλα τέσσερα αδέρφια τους, που είχαν γεννηθεί στη Σμύρνη από οικογένεια πλοιοκτητών, εγκαταστάθηκαν το 1898 στην πόλη Chefoo και στο μεγάλο λιμάνι της Tientsin, της επαρχίας Hopeh. Στην πόλη Chefoo, όπου ήδη είχαν εγκατασταθεί και οι αδελφοί Παΐζη, αργότερα μετακάλεσαν τα παιδιά τους. Οι γιοι του Ηλία, Γιώργος και Γιάννης με τις τέσσερις αδελφές τους εγκαταστάθηκαν νήπια σχεδόν στην Κίνα στα 1900 και εκεί γεννήθηκε αργότερα (1923) ο γιος του Γεωργίου, Αριστείδης Παραδείσης, ο οποίος, ελλείπει Ορθόδοξου ναού, βαπτίσθηκε στην Αγγλικανική εκκλησία της περιοχής. Το 1932 ο συνολικός αριθμός των Ελλήνων του Chefoo ανερχόταν σε ένδεκα. Σύμφωνα με έγγραφες πηγές και προφορικές μαρτυρίες Ελλήνων που έζησαν στην Κίνα³ την εποχή αυτή, Έλληνες είχαν εγκατασταθεί στις πόλεις Chefoo, Shanghai, Tientsin αλλά ακόμη και στην Kunming της επαρχίας Yunnan, όπου ο επιχειρηματίας Κ. Τριανταφυλλίδης διατηρούσε στη δεκαετία του 1930 μάντρα αυτοκινήτων.

Στη Σαγκάη είχαν εγκατασταθεί πριν από το 1920 πέντε οικογένειες Σαμίων και Δωδεκανησίων, ως έμποροι εισαγωγών κρασιού και ξηρών καρπών στην Κίνα. Οι Σάμιοι αδελφοί Ιγκλέση εξήγαγαν ελληνικά προϊόντα στη Μαντζουρία και Κορέα. Το 1928, οι αδελφοί, επειδή αναμείχθηκαν στη ναυτιλιακή βιομηχανία, προσκάλεσαν στην Κίνα τον ανεπιό τους Θεμιστοκλή Βακάκη να αναλάβει τις εμπορικές επιχειρήσεις, μαζί με τους Εμμανουήλ και Πλάτωνα Θεοφάνη. Ακολούθησαν η εγκατάσταση στη Σαγκάη του Βύρωνα Θεοφάνη (1938). Το 1939, ο τελευταίος εγκαταστάθηκε στο όμορφο θέρετρο Dairen με τον αδελφό του Γεώργιο και τη νύφη του Μαρία, και από εκεί στάλθηκε ως διαχειριστής των επιχειρήσεων των αδελφών Βακάκη στις πόλεις Mukden και Harbin. Στο Harbin, μετά το 1932 λειτούργησαν δέκα ορθόδοξες ρωσικές εκκλησίες για τις πνευματικές ανάγκες των 50.000 περίπου Ρώσων,⁴ εξορίστων των σταλινικών διωγμών, ανάμεσά τους 800 Έλληνες από τη Νότια Ρωσία και τον Πόντο. Το 2009, λειτουργείται μόνον ένας Ορθόδοξος ναός, βυζαντινού ρυθμού, αυτός της Προστασίας της Παναγίας στο κέντρο της πόλης⁵ από τον εφημέριο ιερέα Γρηγόριο για 150 πιστούς που έχουν εναπομείνει, ενώ τα λειτουργικά έξοδα καλύπτονται από άτομα που είχαν γεννηθεί και ζήσει στο Harbin, αλλά σήμερα είναι εγκαταστημένοι στην Αυστραλία, Καναδά και ΗΠΑ. Στο Harbin Ρώσοι και Έλληνες έποικοι ίδρυσαν ειδική χορωδία και θεατρική σχολή. Ο Θεμιστοκλής Βακάκης το 1948, με την επικράτηση των Κομμουνιστών, διέφυγε με την οικογένειά του στη Μελβούρνη, όπου και πέθανε το 2003 σε ηλικία 103 ετών. Αντίθετα ο Βύρων Θεοφάνης, το 1946, έφυγε από την Μαντζουρία και εγκαταστάθηκε αρχικά στη Σαγκάη, στη συνέχεια στο Τόκιο και αργότερα στη Γιοκοχάμα της Ιαπωνίας μέχρι το 1955. Στη Γιοκοχάμα συνδέθηκε με την οικογένεια

³ Βλέπε συλλογή Αριστείδη Παραδείση στα Αρχεία Δαρδάλη της Ελληνικής Διασποράς.

⁴ Ορισμένες πηγές, κυρίως ρωσικές, αναβάζουν τον αριθμό των Ρώσων προσφύγων που κατέφυγαν στο Harbin, μέχρι την επικράτηση του Κομμουνισμού το 1949, σε 140.000 άτομα. Βλέπε σχετικά Josef Kollar, «Journey to Harbin» in Orthodoxy in China, Shanghai, China also in <http://www.orthodox.cn>

⁵ Ο περικαλλής Ναός της Αγίας Σοφίας, που μέχρι πρόσφατα λειτουργούσε στο Harbin, σήμερα έχει μετατραπεί σε Museum of Architectural Art.

του εμπόρου μετάλλων, Αντώνιου Παπαδόπουλου, ο οποίος υπηρετούσε ως επί τιμή πρόξενος της Ελλάδας καθώς και με την οικογένεια του Ιάπωνα ευπατρίδη Σ. Φουκοζάβα, ο οποίος ήταν νυμφευμένος με την Ελληνίδα Ακριβή Ασημακοπούλου-Φουκουζάβα.

Στο Τόκιο και στη Γιοκοχάμα είχαν εγκατασταθεί περισσότεροι από 200 Ελληνοαμερικανοί στρατιωτικοί και στελέχη του Αμερικανικού στρατού κατοχής καθώς και 30 οικογένειες Ελλήνων εμπορευομένων και ναυτικών. Στο Τόκιο είχε εγκατασταθεί με τις οικογένειές τους σημαντικός αριθμός Ελληνο-Αμερικανών στρατιωτικών και νομικών, μέλη της στρατιωτικής κατοχής των ΗΠΑ στην Ιαπωνία στην περίοδο 1946-1960, που είχε στρατιωτικό αλλά και πολιτικό χαρακτήρα. Το 1956, ο Βύρων Θεοφάνης, ο οποίος αρχικά εγκαταστάθηκε στην Κίνα το 1938 σε ηλικία 18 ετών, και αφού πέρασε στη Μαντζουρία και αργότερα στην Ιαπωνία, τελικά εγκαταστάθηκε στη Μελβούρνη της Αυστραλίας, όπου αναδείχθηκε μαικήνας των ελληνικών γραμμάτων, ύστερα από μια επιτυχή εμπορική καριέρα ως καφέμπορος.

2.0 Η Κοινωνική Συγκρότηση των Ελλήνων

Η πολιτιστική και θρησκευτική ετερότητα, η ασταθής κοινωνική και οικονομική κατάσταση και το δυσπρόσιτο των ασιατικών γλωσσών υπήρξαν τα κύρια αίτια της συγκρατημένης μετανάστευσης των Ελλήνων προς τις ασιατικές χώρες. Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα η διαρκώς κυμαινόμενη και περιστασιακή εποίκιση των Ελλήνων στον ευρύτερο χώρο της κεντρικής και νοτιοανατολικής Ασίας καθορίστηκε από το βαθμό και την έκταση των σχέσεων και τη συνεργασία των Ελλήνων εμπόρων και ναυτικών με τις αποικιοκρατικές δυνάμεις της Βρετανίας, Ολλανδίας και Πορτογαλίας. Στην περίοδο αυτή υπολογίζεται ότι συνολικά πάνω από 6.000 Έλληνες είχαν εγκατασταθεί στην ευρύτερη περιοχή, με κύριες δημογραφικές εστίες τις μεγαλουπόλεις των Ανατολικών Ινδιών, την Κίνα και την Ιαπωνία.

Η εγκατάσταση των Ελλήνων στις χώρες της Νοτιανατολικής Ασίας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί γενικά ως φερέοικη, περαστική και περιστασιακή (transient settlement). Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα συμπαγείς σχετικά εγκαταστάσεις Ελλήνων εμφανίστηκαν στις Ινδίες, από πλοιοκτήτες και εμπόρους που δρούσαν στα λιμάνια της βρετανικής αυτοκρατορίας. Σποραδικές αλλά σημαντικότερες εγκαταστάσεις Ελλήνων για την πολιτιστική και οικονομική εξέλιξη των κοινωνιών τους διαδραματίστηκαν στην Κίνα και Ιαπωνία. Για παράδειγμα το 1890 εποίκισε την Ιαπωνία ο Πατρίκιος Λευκάδιος Hearn (1850-1904), ο οποίος είχε γεννηθεί από Ιρλανδό πατέρα, στρατιωτικό γιατρό στη Λευκάδα και από την Κυθήρια Ρόζα Αντωνία Κασσιμάτη. Ο ιδιόμορφος Πατρίκιος Λευκάδιος είχε προηγουμένως εγκατασταθεί στο Σινσινάτι του Οχάιο, στη συνέχεια στην εξωτική Νέα Ορλεάνη της Λουισιάνας, όπου είχε διακριθεί ως δημοσιογράφος και συγγραφέας, που ανέδειξε την εξωτική κουζίνα της Νέας Ορλεάνης και την κρεολέζικη «κουλτούρα» του νότου. Στην Ιαπωνία νυμφεύτηκε τη θυγατέρα ντόπιου σαμουράι, υιοθέτησε το επώνυμο του πεθερού του, ως Yakumo Koizumi και πολιτογραφήθηκε το 1894 Ιάπωνας. Πέθανε σε ηλικία 54 ετών από καρδιακή ανεπάρκεια (1904) και πέρασε στην εθνική ιστορία της Ιαπωνίας, ως ο συγγραφέας που άνοιξε την πόρτα της επί 200 και χρόνια απομονωμένης και αποκλεισμένης Ιαπωνίας στη Δύση. Ο Πατρίκιος Λευκάδιος εξέδωσε στην Αγγλική δεκάδες βιβλία για την εξωτική Ιαπωνία, το ηρωικό της

παρελθόν, τη λαογραφία της, την ηθογραφία της, το λαό της και ο θάνατός του προκάλεσε την ίδρυση δεκάδων εταιρειών και πολιτιστικών κέντρων στην Ιαπωνία που φέρουν το όνομά του.

Τον 20ό αιώνα, η ελληνική εποίκηση στις χώρες της Ασίας εκφράστηκε με σταθερότερους και διαχρονικούς άξονες, άλλοτε ως έκφανση αποστολικής διακονίας της Ορθοδοξίας (Ινδία, Νότιος Κορέα, Ιαπωνία), άλλοτε ως κυβερνητικά ελεγχόμενη και ενθαρρυνόμενη εγκατάσταση (Χογκ-Κογκ,) και τέλος, ως άμεση πρωτοβουλία της ελληνικής και κυπριακής ναυτιλίας και ως οικονομική εγκατάσταση ελληνικών εμπορικών και ναυτιλιακών οίκων, καθώς και πολυεθνικών βιομηχανιών (Ιαπωνία, Κίνα, Ταϊλάνδη, Σιγκαπούρη, Ινδονησία)⁶. Μεγάλος αριθμός Ελλήνων εγκαταστάθηκε μεσοπολεμικά στην Μαντζουρία και στην Κίνα ως αποτέλεσμα των δύσκολων πολιτικών συγκυριών στην τότε Σοβιετική Ένωση και των εθνοτικών εκκαθαρίσεων και εκτοπισμών που ακολούθησαν τη σταλινική διακυβέρνηση. Οι περισσότεροι κατείχαν υψηλή μόρφωση, ανήκαν σε προνομιούχα κοινωνικά στρώματα, ασκούσαν εξειδικευμένα επαγγέλματα, ήσαν έμποροι, μουσικοί και καλλιτέχνες. Αυτοί μεταφύτευσαν στις πόλεις όπου εγκαταστάθηκαν την παιδεία της Δυτικής κοινωνίας, δίδαξαν την ευρωπαϊκή μουσική στην Άπω Ανατολή, καλλιέργησαν τις γλώσσες της Εσπερίας και ενίσχυσαν πνευματικά τις παραιοκίες τους στις πόλεις υποδοχής τους. Για παράδειγμα, η Μαρία Θεοδωρίδη, προικισμένη μεσοσοπράνο από τη Ρωσία ακολούθησε το 1934 τους γονείς της στην εξορία ως αποτέλεσμα των σταλινικών εθνοτικών εκκαθαρίσεων και εγκαταστάθηκε με άλλους 1200 Έλληνες, κυρίως ποντιακής καταγωγής, στην πόλη Harbin της Μαντζουρίας, όπου είχαν συγκεντρωθεί τουλάχιστον 40.000 εξόριστοι διαφόρων εθνοτήτων της Σοβιετικής Ένωσης. Η χαρισματική αυτή καλλιτέχνης δίδαξε μουσική και τραγούδι στις πόλεις Harbin και Dairen (Dalian) της Μαντζουρίας για να εποικίσει αργότερα (1946) τη Σαγκάη και στη συνέχεια (1948) το Τόκιο πριν από την τελική της εγκατάσταση στην Ελλάδα (Νοέμβριος 1950).

Η εγκατάσταση Ελλήνων στην Ιαπωνία μέχρι το 1944 περιορίστηκε σε ένα μικρό αριθμό εξόριστων από τη Σοβιετική Ένωση, ναυτικών και φιλοπερίεργων τυχοδιωκτών που δεν ξεπερνούσαν τους 400. Μετά το 1875, ένας μικρός αριθμός Ελλήνων εμπόρων και τεχνιτών που δραστηριοποιούνταν στην Κίνα, διέσχισε τη θάλασσα και εγκαταστάθηκε στη γειτονική Ιαπωνία, η οποία τα χρόνια εκείνα έβγαινε από την απομόνωση που την είχε ρίξει η δυναστεία των σογκουνάτων των Tokuwaga για 300 σχεδόν χρόνια μέχρι το 1858. Χαρακτηριστικό των εμπόρων αυτών ήταν η διαρκής κοινωνική και εργασιακή κινητικότητά τους στην Κίνα, Ιαπωνία και Κορέα. Ένας από αυτούς ήταν ο Φίλιππος Αντωνίου, ένα καπνέμπορος από το Harbin, ο οποίος εγκαταστάθηκε στη συνοικία των αλλοδαπών της Yokohama το 1891 και επιχείρησε να ανοίξει δική του βιοτεχνία παραγωγής τσιγάρων. Νοίκιασε ένα μικρό συγκρότημα αποθηκών, εγκατέστησε μηχανήματα που έφερε μαζί του και άρχισε τη παραγωγή, αδιαφορώντας για τη ντόπια νομοθεσία και τις προδιαγραφές που έπρεπε να πληροί. Σύντομα κατηγορήθηκε από την εφορία της Ιαπωνίας για παράνομη συμπεριφορά σε θέματα καταβολής φόρων και τέθηκε υπό κράτηση. Ο Αντωνίου διαμαρτυρήθηκε στη Γαλλική Πρεσβεία που είχε τη διπλωματική αντιπροσωπεία και της Ελλάδας, ενώ και ο ντόπιος τύπος ασχολήθηκε με τις

⁶ Από το 2007 ξεκίνησε μεγάλη ερευνητική εκστρατεία από το Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας του Πανεπιστημίου La Trobe της Μελβούρνης στην Ιαπωνία, Κίνα και Κορέα προκειμένου να αναλυθούν και να αναδειχθούν τα κύρια κοινωνικο-οικονομικά, δημογραφικά, πολιτιστικά και πολιτικά χαρακτηριστικά των ελληνικών εποικήσεων.

περίεργες πρωτοβουλίες του έμπορου. Συγκεκριμένα η εφημερίδα *Yomiuri Newspaper*⁷ ανέφερε ότι τα μηχανήματα κατασχέθηκαν και ο Έλληνας έμπορος προσήχθη σε δίκη, παρά το γεγονός ότι είχε υποβάλει αίτηση για να αναπτύξει εμπορική δραστηριότητα στην Ιαπωνία. Μεγάλη δημοσιότητα δόθηκε και από άλλες ιαπωνόγλωσσες εφημερίδες της εποχής,⁸ οι οποίες κατέγραφαν την δραστηριότητα του Αντωνίου από την Yokohama στη Shanghai και αργότερα στην πόλη Incheon της Κορέας. Τελικά, σύμφωνα πάντα με τον Ιαπωνικό τύπο, ο Έλληνας καπνέμπορος αναγκάστηκε να κλείσει τις επιχειρήσεις του στην Ιαπωνία, επειδή του έκαναν μπουκοτάζ οι Ιάπωνες καταστηματάρχες λιανικής και να μετοικήσει στη Shanghai. Τον Ιούνιο του 1901 ο Αντωνίου μετέφερε τις επιχειρήσεις του στην πόλη Incheon της Κορέας, με μηχανήματα που εισήγαγε από την Osaka, και άρχισε το κανεργοστάσιό του εκεί με Κορεάτες εργάτες. Ένας άλλος Έλληνας έμπορος, ο Ευστάθιος Παΐζης εγκαταστάθηκε στο Τόκιο το 1892, όπου άνοιξε επιχείρηση εισαγωγής καπνού και τσιγάρων από την Αίγυπτο. Παντρεύτηκε μια ντόπια Ιαπωνέζα και στη συνέχεια μετοίκησε στην πόλη Chefoo της Κίνας, όπου το 1908 γεννήθηκε εκεί ο γιος του Χρήστος Παΐζης, ο οποίος αργότερα προσέφερε τεράστιες ανθρωπιστικές υπηρεσίες σε εκατοντάδες Έλληνες που είχαν φυλακιστεί ή κρατούνταν σε στρατόπεδα αιχμαλώτων του Ιαπωνικού στρατού κατοχής στην Κίνα (1940-1945).

Ο εξόριστος Πόντιος Κωνσταντίνος Λιτσανίδης (1889-1969) εγκαταστάθηκε στη Yokohama το 1933 και άσκησε το επάγγελμα του κοσμηματοπώλη. Το 1941 συνελήφθη ως “enemy westerner” από τις Αρχές της Ιαπωνίας, η περιουσία του δημεύθηκε και εγκλείστηκε στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Hakone μέχρι και το 1945, που παραδόθηκε η χώρα στα αμερικανικά στρατεύματα κατοχής του Στρατηγού Douglas MacArthur (1880-1964). Ο Λιτσανίδης αγωνίστηκε κατά της θανατικής ποινής, ανέλαβε πρωτοβουλίες κατά της αυτοκτονίας των νέων και πρωταγωνίστηκε με άλλους Ιάπωνες ανθρωπιστές για κοινωνικές μεταρρυθμίσεις στη χώρα⁹. Ένας σημαντικός αριθμός φιλοπερίεργων Ελλήνων διανοουμένων εγκαταστάθηκε στην Ιαπωνία, πριν και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ανάμεσά τους και η διαπρεπής θρησκευολόγος πανεπιστημιακός Ι. Μεταξά, η οποία δίδαξε συγχρονική θρησκευολογία των δυτικών και ανατολικών θρησκειών στο Πανεπιστήμιο Waseda του Τόκιο και ο φιλόσοφος και Ιάσων Ρούσσο.

Από δημογραφική άποψη η ελληνική εποίκηση στην Ιαπωνία αποτελεί μεταπολεμικό φαινόμενο και διακρίνεται σε τρεις φάσεις. Η πρώτη φάση (1945-1960), αρχίζει αμέσως μετά την παράδοση της Ιαπωνίας στην Αμερική και την επιστροφή των πρώτων Ιαπώνων αιχμαλώτων πολέμου από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης στις ΗΠΑ, ανάμεσά τους και Ελληνίδες σύζυγοι Ιαπώνων πολιτών αλλά και την εγκατάσταση πάνω από 800 εποίκων από την Κίνα, Μαντζουρία και Ρωσία καθώς και ενός μεγάλου αριθμού (υπολογίζεται σε 2000) Ελληνοαμερικανών στρατιωτών των δυνάμεων κατοχής της Ιαπωνίας και ενός μικρότερου αριθμού 300 τουλάχιστον Ελλήνων στρατιωτών που συμμετείχαν στον Πόλεμο της Κορέας (1950-

⁷ Με ημερομηνία 21^η Νοεμβρίου του 24^{ου} έτους της περιόδου Meiji (1891), σ. 2, υπό τον τίτλο: “Επιχείρηση Κανών από αλλοδαπό που παραβιάζει τον νόμο...».

⁸ *Mainichi Newspaper*, 26 April, 1892, p.3; see also June 3, 1892, p.2.

⁹ Άρθρο για τη ζωή και τη δράση του Κ. Λιτσανίδη εμφανίστηκε στην έγκριτη εφημερίδα *Asahi* (March 12, 1969); Πληροφορίες και υλικό για τη δράση του παρουσιάζονται στο βιβλίο του Α. Μ.Τάμη με τίτλο *Οι Έλληνες στην Άπω Ανατολή* και φυλάσσονται στα Αρχεία Δαρδάλη της Ελληνικής Διασποράς EKEME, La Trobe University, Melbourne.

1953). Η δεύτερη φάση (1960-1985) χαρακτηρίζεται για τα οικονομικά της χαρακτηριστικά και είναι η πολυαριθμότερη. Στην περίοδο αυτή πάνω από 7000 Έλληνες εγκαταστάθηκαν στα λιμάνια της Ιαπωνίας και στο Τόκυο ως αποτέλεσμα των πολύπτυχων δράσεων της ελληνικής ναυτιλιακής πρωτοβουλίας, από την ρομαντική εποχή του Σ. Λιβανού και Α. Σ. Ωνάση μέχρι και τις λαμπρές ημέρες του Π. Τσάκου. Ήταν η εποχή που πάνω από 1000 εμπορικά πλοία και δεξαμενόπλοια κατασκευάζονταν ετησίως στα ναυπηγεία της Ιαπωνίας, χιλιάδες ελληνικά πλοία κατέπλεαν ετησίως στα λιμάνια της χώρας με τα ελληνικά τους πληρώματα, ενώ σε χιλιάδες ανέρχονταν οι Έλληνες που εργάζονταν σε ιαπωνικά ναυπηγεία, σε ναυτιλιακές εταιρείες νηολόγησης και τροφοδοσίας. Δεν είναι υπερβολικό να διατυπωθεί η άποψη ότι κατά την περίοδο αυτή η ελληνική ναυτιλία υπήρξε, μετά την αμερικανική συμβολή και παρουσία, ο δεύτερος κυριότερος παράγοντας συγκρότησης της οικονομίας της μεταπολεμικής Ιαπωνίας στα αμέσως μεταπολεμικά χρόνια, ένα γεγονός που δεν αγνοεί η ιαπωνική βιβλιογραφία και πολιτεία. Στα δύσκολα μεταπολεμικά χρόνια η οικονομία της Ιαπωνίας στηρίχτηκε σχεδόν αποκλειστικά στις επενδύσεις του αμερικανικού και ελληνικού κεφαλαίου.

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της φάσης αυτής δεν έλειψαν και οι κοινωνικές τραγωδίες. Εκατοντάδες Έλληνες ναυτικοί που βρέθηκαν στα λιμάνια της Ιαπωνίας για σύντομη παραμονή δημιούργησαν σχέσεις με ντόπιες Ιαπωνέζες, όπως μαρτυρούν τα διπλωματικά αρχεία και οι εκθέσεις κληρικών και προξενικών υπαλλήλων. Πολλές ντόπιες γυναίκες στη συνέχεια ακολούθησαν τους συζύγους τους στην Ελλάδα ύστερα από πρόσκλησή τους, πολλές όμως εγκαταλείφθηκαν απροστάτευτες. Ορισμένες, ακόμη και παντρεμένες, παρουσιάστηκαν σε ελληνικά προξενικά γραφεία και επέστρεψαν διαμαρτυρούμενες τα ελληνικά τους διαβατήρια, άλλες διεκδίκησαν με πείσμα να εντοπίσουν τους ναυτικούς συζύγους τους στη Ελλάδα και άλλες οδηγήθηκαν σε εκτρώσεις ή φόνευσαν τα βρέφη τους, αδύναμες να τα στηρίξουν οικονομικά, όπως μαρτυρούν τα αρχεία στο νεκροταφείο Yamate, έξω από τη Γιοκοχάμα.¹⁰

Στη φάση αυτή της συμπαγούς ελληνικής παρουσίας, η συμβολή των Ελλήνων της Ιαπωνίας σε θέματα τέχνης, πολιτισμού και παιδείας υπήρξε αξιόλογη και συνέβαλε αποφασιστικά στη διασφάλιση αγαστώτερων σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Ιαπωνίας και στην καλλιέργεια φιλελληνικού πνεύματος. Από τον Ιούνιο του 1899, που άρχισαν οι διπλωματικές σχέσεις Ελλάδας-Ιαπωνίας με αμοιβαία απόφαση του τότε Υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας Άθωνα Ρωμανού και του Ιάπωνα ομολόγου του Nobuaki Makino¹¹, οι Ιάπωνες ανθρωπολόγοι και ιστορικοί, με δόση υπερβολής αναζητούν στο Μέγα Αλέξανδρο και στο ασιατικό έπος πολιτιστικά και φυλετικά στοιχεία που θα τους απαγκιστρώσουν από την κινεζική πολιτιστική εξάρτηση και θα τους φέρουν πολιτιστικά συγγενείς προς τον αρχαιότερο ευρωπαϊκό πολιτισμό, τον Ελληνικό. Σύμφωνα με τη σύγχρονη βιβλιογραφία τους ο ελληνικός πολιτισμός επηρέασε τον ιαπωνικό, όταν αρκετοί Μακεδόνες στρατιώτες ξεπέρασαν την ινδοβακτηριανή και εγκαταστάθηκαν στη Μαντζουρία και στη χερσόνησο της

¹⁰ Σχετικά λεπτομερή ανάλυση καταθέτει ο Α. Μ. Τάμης στο υπό έκδοση βιβλίο του με τίτλο *Οι Έλληνες στην Άπω Ανατολή*.

¹¹ Υπογράφηκε τότε στην Αθήνα η Συμφωνία Φιλίας, Εμπορίου και Ναυσιπλοΐας. Στους εορτασμούς της 100ετίας που έγιναν στο Τόκυο και στην Αθήνα, ο τότε Πρέσβης της Ιαπωνίας στην Ελλάδα, Yasumitsu Jounai (1985-1988) οργάνωσε εικαστικές εκθέσεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις στις οποίες συμμετείχαν και οι 650 Ιάπωνες που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα.

Κορέας για να μπολιάσουν τον ιαπωνικό πολιτισμό που είχε άμεσο συγχρωτισμό και συνοίκηση με τον κινέζικο στην περιοχή αυτή.

Κατά την τρίτη φάση (1986-2008) ο αριθμός των Ελλήνων εποίκων στην Ιαπωνία συρρικνώθηκε προοδευτικά από 7000 το 1985 σε λιγότερους από 600 το 2009, ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, της επιστελέχωσης των ελληνικών πλοίων διαμετακομιστικού εμπορίου με αλλοεθνή πληρώματα, του επαναπατρισμού των Ελλήνων ύστερα από τη βελτίωση της ελληνικής οικονομίας και την κοινωνικο-πολιτική σταθερότητα που γνώρισε ο γενέθλιος τόπος αλλά και της μετοικεσίας εκατοντάδων Ελλήνων της Ιαπωνίας προς τις ΗΠΑ και την Αυστραλία. Οι Έλληνες της Ιαπωνίας συγκαιρινά είναι κατά κύριο λόγο απότοκα διεθνικών γάμων, κυρίως Ελληνίδες νυμφευμένες με ντόπιους Ιάπωνες, τέκνα των πρώτων εποίκων που διαδικτυώθηκαν κοινωνικά και ενσωματώθηκαν διαμορφώνοντας δικές τους οικογένειες και στελέχη ελληνικών ή πολυεθνικών βιομηχανιών, ναυτιλιακών γραφείων και εμπορικών επιχειρήσεων.

Ιδιαίτερα σημαντική για τα πολιτιστικά δρώμενα της Ιαπωνίας κατά την μεταπολεμική περίοδο υπήρξε η εγκατάσταση και πολιτιστική συμβολή της μεγάλης σοπράνο Ακριβής Ασημακοπούλου Fukuzawa (1916-2001). Η Ακριβή γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη από Έλληνες Κωνσταντινουπολίτες γονείς, που είχαν διαφύγει πρόσφυγες στην πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Το 1940, σπουδάζοντας μουσική και τραγούδι στο Παρίσι, γνώρισε και νυμφεύθηκε, κάτω από δύσκολες συγκυρίες, τον Shindaro Fukuzawa μορφωτικό ακόλουθο της Ιαπωνίας στο Παρίσι και εγγονό του μεγάλου Ιάπωνα ακαδημαϊκού και διανοούμενου Yukichi Fukuzawa, ιδρυτή του Πανεπιστημίου Keio του Τόκιο. Στις ημέρες που ακολούθησαν το ζεύγος Fukuzawa συνελήφθηκε από τα αμερικανικά στρατεύματα στο Βερολίνο και οδηγήθηκε στα στρατόπεδα αιχμαλώτων στην Νέα Υόρκη, την Πενσυλβανία και το Σιάτλ, πριν από την απελευθέρωσή του και την παράδοσή του στα αμερικανικά στρατεύματα κατοχής της Ιαπωνίας στην Uruga (5 Δεκεμβρίου 1945). Από την εποχή αυτή άρχισε η ξέφρενη καλλιτεχνική σταδιοδρομία της Ακριβής Ασημακοπούλου, η οποία μέσα από τις άριές της στα μεγαλύτερα θέατρα της Ιαπωνίας εισήγαγε στην Άπω Ανατολή την ευρωπαϊκή κλασική μουσική. Η Ακριβή Ασημακοπούλου Fukuzawa, η ντίβα της Ιαπωνίας υποδύθηκε δεκάδες καλλιτεχνικούς ρόλους, ανέβασε δεκάδες συμφωνικές συνθέσεις με τη Συμφωνική Ορχήστρα του Τόκιο, εξέδωσε δεκάδες δίσκους, συνεργάστηκε με τους μεγαλύτερους Ιάπωνες και Ευρωπαίους Διευθυντές Ορχηστρών, συμμετείχε ενεργά σε καλλιτεχνικές εταιρείες και ώθησε τους Ιάπωνες να αγαπήσουν την καλλιτεχνική παράδοση της Δύσης. Η κόρη της, Ειρήνη Fukuzawa βαπτίσθηκε Ορθόδοξη από τον Βύρωνα Θεοφάνη στον Ορθόδοξο ναό του Αγίου Νικολάου του Τόκιο και διανύει το 2008 μια πλούσια καλλιτεχνική καριέρα στην αρχιτεκτονική και στις καλές τέχνες. Έργα της εκθέτονται στα μουσεία της Αμερικής, της Ιαπωνίας και της Ευρώπης.

Η ανεξαρτησία των κρατών της Ασίας από τους Βρετανούς, Ολλανδούς, Γάλλους και Πορτογάλους αποικιοκράτες οδήγησε σε εθνικοποιήσεις και βέβαια σε απελάσεις, περιορισμούς και τελική έξοδο των Ελλήνων από την Ινδία, κυρίως μετά το 1955.¹² Μετά το 1960, ελάχιστοι Έλληνες έποικοι παρέμεναν στην Καλκούτα και την Ντάκα, είτε ως υπερήλικες μαγαζάτορες, είτε ως μέλη ορθοδόξων ιεραποστολών και

¹² Το 1950 ο αριθμός των Ελλήνων της Καλκούτας αριθμούσε 300 οικογένειες.

κληρικών.¹³ Στην περίπτωση της Κίνας, μετά το 1994, σημειώθηκε έντονη εμπορική και οικονομική κινητικότητα Ελλήνων επιχειρηματιών προς τη Σαγκάη και το Πεκίνο, όπου αρκετές δεκάδες Ελλήνων εμπόρων δραστηριοποιήθηκαν με προσωρινές εγκαταστάσεις και εφήμερη διάρκεια. Η πρόσκαιρη παρουσία ελλαδικών εμπόρων, καθώς και Ελλήνων εισαγωγέων από την Αυστραλία, δεν επέτρεψε τη δημιουργία Ελληνικών κοινοτήτων και άλλων μορφών κοινωνικής ενσωμάτωσης των Ελλήνων στην περιοχή, αν και ορισμένοι συνήψαν ακόμη και γάμους με ντόπιες Κινέζες.¹⁴

Παρά τις δύσκολες πολιτικές συγκυρίες που χαρακτήριζαν τον ευρύτερο χώρο της άπω Ανατολής, και κυρίως την προκατάληψη σε βάρος των Ευρωπαίων αποικιστών, τον αλόγιστο προσηλυτισμό που επιχειρούσαν χριστιανικές ιεραποστολές και την έντονη καχυποψία του ντόπιου πληθυσμού, ωστόσο λειτούργησαν δύο τύποι κοινωνικο-πολιτιστικής συγκρότησης του Ελληνισμού. Λειτουργήσαν, με εφήμερο χαρακτήρα, κοινότητες των Ελλήνων στη Σαγκάη και στο Τόκιο καθώς και κοινωνικο-πολιτιστικοί σύλλογοι που αποτελούνταν από Έλληνες και ντόπιους φιλέλληνες. Η πρώτη μορφή οργάνωσης είχε εποχικό χαρακτήρα και στηρίχθηκε αποκλειστικά σε μέλη ελληνικής καταγωγής. Στη Σαγκάη, η ελληνική παροικία των 100 περίπου Ελλήνων, ίδρυσε Ελληνική Κοινότητα (1932-1949), την οποία υπηρέτησε, μεταξύ άλλων, ως πρόεδρος της ο Γεώργιος Παραδείσης, με γραμματέα του το Γεράσιμο Μέξη, και επί τιμή πρόξενο της Ελλάδας τον Εμμανουήλ Γιαννουλάτο και αργότερα τον Παύλο Γιαννουλάτο.

Στο Τόκιο ιδρύθηκε και λειτούργησε από το 1949 η *Ελληνική Ιαπωνική Εταιρεία Ιαπωνίας (Hellenic Japan Society)* με ιδρυτικό πρόεδρο τον Ελληνοαμερικανό δικηγόρο Φανούριο Σκολινό και γραμματέα τον Κρητικό Μανώλη Πετράκη, με έδρα της την αμερικανική λέσχη αναψυχής Union Club. Η οργανωμένη αυτή Κοινότητα των Ελλήνων αποτελούνταν από μετανάστες Έλληνες της Κίνας, εμπόρους, συζύγους διεθνικών γάμων, και Ελληνοαμερικανούς των αμερικανικών στρατευμάτων κατοχής. Αργότερα (1951) η *Ελληνική Ιαπωνική Ιαπωνίας* διευρύνθηκε και συμπεριέλαβε ως μέλη της και Έλληνες στρατιωτικούς του εκστρατευτικού σώματος στην Κορέα. Οι κοινότητες των Ελλήνων στην Κίνα και στην Ιαπωνία είχαν κυρίως κοινωνικό χαρακτήρα, στήριζαν και ενίσχυαν οικονομικά και ηθικά ενδεείς και αναξιοπαθούντες, διοργάνωναν πολιτιστικές εκδηλώσεις και κοινωνικές βραδιές αναψυχής και προωθούσαν την εικόνα μιας φιλόξενης Ελλάδας στους ντόπιους πληθυσμούς αλλά και στα μέλη άλλων εθνοτικών ομάδων, κυρίως στους ομόδοξους Αρμένιους και Ρώσους με τους οποίους άλλωστε είχαν ιδρύσει κονσόρτια συνεργασίας μέσα από την Ορθόδοξη Εκκλησία¹⁵.

Η εμφάνιση της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Κίνα και στην Ιαπωνία χρονολογείται από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, σε μία εποχή που η Ιαπωνία τερματίζει την απομόνωσή της (1853) και αρχίζει η περίοδος της επικοινωνίας με τη

¹³ Μόνον ένας αρτοποιός, ο Γεώργιος Μητρόπουλος καταγράφεται στον Άτλαντα της Ελληνικής Διασποράς, (σ. 328) και μία Ορθόδοξη Μοναχή, η Νεκταρία Παραδείση, ενώ ντόπιοι κληρικοί και λαϊκοί που ασπάσθηκαν την Ορθοδοξία και τον ελληνικό πολιτισμό συνεχίζουν την ελληνική παράδοση στις Ινδίες.

¹⁴ Συνολικά 30 οικογένειες μόνον εμπορευόμενων Ελλήνων ζούσαν το 2005 στη Σαγκάη. Μετά το 1996, ακόμη και η ρωσική Ορθόδοξη εκκλησία μετατράπηκε σε εστιατόριο.

¹⁵ Σχετικές αναφορές στις συγκεκριμένες δράσεις των Κοινοτήτων υπάρχουν στα Πρακτικά των οργανισμών που φυλάσσονται στα Αρχεία Δαρδάλη της Ελληνικής Διασποράς, στο EKEME, La Trobe University, Melbourne.

Δύση¹⁶. Με την ίδρυση Ρωσικού Γενικού Προξενείου στο Hakodate, Hokkaido το 1858, διορίστηκε ως πρώτος ορθόδοξος ιερέας στην Ιαπωνία ο πτυχιούχος της Θεολογικής Σχολής της *St. Petersburg Theological Academy* ο Iosif Goshkevich, για να ακολουθήσει το 1861 η άφιξη του χαρισματικού κληρικού Nikolai Kasatkin. Ο τελευταίος προήχθη σε επίσκοπο και αρχιεπίσκοπο της Ορθοδοξίας στην Ιαπωνία, διαδραμάτισε τεράστιο ιεραποστολικό έργο, συνεργάστηκε με τους Έλληνες, παρά τις ντόπιες απαγορευτικές διατάξεις οδήγησε στην Ορθοδοξία πάνω από 10.000 Ιάπωνες, ίδρυσε Ορθόδοξους ναούς σε ολόκληρη τη χώρα και στη συνέχεια (1970) αναγορεύθηκε Άγιος της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Στον καθεδρικό Ναό του Αγίου Νικολάου, που τιμάται η μνήμη και το αποστολικό έργο του Αρχιεπισκόπου Νικολάου, συνεργάστηκαν δεκάδες Έλληνες επίτροποι και πολλοί από αυτούς συμμετέχουν το 2008 στο Κληρικολαϊκό Συμβούλιο που διοικεί τους 32 Ορθόδοξους ναούς της Ιαπωνίας.

Πλούσια δράση αποστολικής διακονίας ανέπτυξε από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ο Μητροπολίτης Νέας Ζηλανδίας και Ειρηνικού, Διονύσιος Ψιάχας, ο οποίος, με τους συνεργάτες του, οργάνωσε πάνω από 40 ιεραποστολές στην ευρύτερη περιοχή της Άπω Ανατολής. Απότοκο της αποστολικής αυτής διακονίας ήταν να βαπτισθούν Έλληνες Ορθόδοξοι πάνω από 25.000 ντόπιοι, ιδιαίτερα στην Κορέα, να ιδρυθούν δεκάδες Ελληνικοί ορθόδοξοι ναοί με ντόπιους κληρικούς, πολλοί εκ των οποίων μετεκπαιδεύτηκαν γλωσσικά στα πανεπιστήμια της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας πριν επιστρέψουν ως εφημέριοι στα ιερατικά τους καθήκοντα. Το 1996, μέσα στα πλαίσια ευρύτερης αναδιοργάνωσης της Ελληνικής Ορθόδοξου Εκκλησίας στη Διασπορά, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ίδρυσε την Ιερά Μητρόπολη Χογκ-Κογκ, αφού απέσπασε την Ινδία, Κορέα, Κίνα, Ινδονησία και Φιλιππίνες από τη Μητρόπολη της Νέας Ζηλανδίας και διόρισε εκεί ως ιδρυτικό Μητροπολίτη τον αρχιερέα Νικήτα Λούλια.

Εκκλησιαστικά αποίμαντοι παρέμεναν οι πρωτοπόροι Έλληνες των Ινδιών. Στα 1760 στις Ινδίες οι Έλληνες έμποροι, οι οποίοι εξήγαγαν τα ντόπια προϊόντα στην οθωμανική αγορά, συνεργάστηκαν με τους Αρμένιους του συναφιού τους, προκειμένου να χρησιμοποιούν τον Ορθόδοξο ναό των Αρμενίων, καταβάλλοντας ετησίως, ο καθένας μία *turpee*. Αργότερα, με προεξάρχοντα τον καφέμπορο Αλέξη Χατζηαργύρη, και σε συνεργασία με τους Πορτογάλους, λειτούργησαν ελληνικό Ορθόδοξο ναό τιμώμενο στο όνομα της Παναγίας (1772), ενώ μεταγενέστερα, το 1781, ίδρυσαν ανεξάρτητο πλέον ελληνικό Ορθόδοξο ναό, με χρήματα που διέθεσε η οικογένεια του ευεργέτη Α. Χατζηαργύρη και του ευπατρίδη Δ. Παρθενίου από την Κέρκυρα. Την ίδια χρονιά οι 40 περίπου Έλληνες της Καλκούτας και περιχώρων συνέπηξαν Κοινότητα με τον τίτλο *Ελληνική Αδελφότητα Ελλήνων της Καλκούτας*, ανακηρύσσοντας ως προστάτη του οργανωμένου Ελληνισμού τον Βασιλέα της Αγγλίας. Τις πνευματικές ανάγκες των πιστών εξυπηρετούσαν ιερείς που απέστειλε αρχικά το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και στη συνέχεια το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

¹⁶ Για μια αναλυτική εξιστόρηση της ιστορίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Ιαπωνία παραπέμπουμε στο έργο του K. Nakamura (1869), *Archbishop Nikolai and Japan in the Meiji Era*, Iwanami στο περιοδικό *Christian Journal*, January 1869, St. Petersburg, Pozinev. Επίσης στο βιβλίο της Maria Junko Matsushima (2002) "St. Nikolai of Japan and the Japanese Church Singing" in *Seikyo Jiho*, Orthodox Church of Japan, January 2002, Tokyo.

Το 2008, σύμφωνα με εκθέσεις διπλωματικών και ανωτέρων κληρικών, προξενικά έγγραφα και μαρτυρίες των εποίκων της περιοχής¹⁷ και αρχαιακό υλικό ο αριθμός των εποίκων ελληνικής καταγωγής που είναι εγκαταστημένος στις χώρες της περιοχής δεν ξεπερνά τις 3.000. Συγκεκριμένα, 180 οικογένειες Ελλήνων έχουν εγκατασταθεί στην Ιαπωνία, 38 στις Ινδίες, εκ των οποίων οι περισσότερες είναι επίγονοι παλαιότερων ελληνικών εγκαταστάσεων, κυρίως στην Καλκούτα, 11 οικογένειες στην Ινδονησία, κυρίως σε τουριστικά θέρετρα του Μπάλι και της Ιάβα, 16 οικογένειες στην Ταϊλάνδη και στο θέρετρό της το Phukett, ανάμεσά τους και ο πολύπειρος και λόγιος Έλληνας διπλωμάτης Γ. Σιώρης, τρεις οικογένειες Ελλήνων και δύο Κυπρίων στην Παπούα και Νέα Γουινέα, 120 οικογένειες στην Κίνα, 30 οικογένειες στη Νότιο Κορέα, πάνω από 110 οικογένειες στο Χόγκ-Κογκ, όπου ο ελληνικός πληθυσμός παραμένει φερέοικος και ανανεώσιμος εξαιτίας της συνεχούς αλλά προσωρινής εργοδοσίας, ενώ άλλες 25 οικογένειες είναι εγκαταστημένες στις υπόλοιπες χώρες της Ασίας και των νήσων του Ειρηνικού.

Σύμφωνα με γραπτές πηγές και εκτιμήσεις του Προέδρου του *Ελληνικού Ορθοδόξου Ιδρύματος (Hellenic Orthodox Foundation)*, Μιλτιάδη Αδαμόπουλου,¹⁸ που αγωνίζεται για τη διατήρηση της εθνοθησκευτικής ταυτότητας των Ελλήνων στις Φιλιππίνες, το 2009, ο αριθμός των Ελλήνων Ορθοδόξων αλλά και αυτών που έχουν νυμφευθεί ντόπιες και παντρευτεί ντόπιους δεν ξεπερνά τα 250 άτομα. Ο κύριος όγκος των Ελλήνων έχει εγκατασταθεί στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, την πρωτεύουσα Μανίλα και τη μεγαλούπολη Quezon City. Ωστόσο ορισμένοι Έλληνες, απόγονοι των πρώτων Ελληνοαμερικανών εποίκων, που είχαν εγκατασταθεί στις Φιλιππίνες μετά το 1898, όταν η χώρα έγινε αποικία των ΗΠΑ (Συνθήκη του Παρισιού), ως απότοκο του Αμερικανικο-Ισπανικού Πολέμου, είναι διασκορπισμένοι στα 7107 νησιά του αρχιπελάγους της, κυρίως όμως στις απέραντες φυτείες ζαχαροκάλαμου της νήσου Luzon. Οι πρώτοι Έλληνες έποικοι ήσαν κυρίως ναυτικοί, οι οποίοι κατά το πέρασμά τους εγκατέλειψαν τα πλοία τους, νυμφεύθηκαν ντόπιες γυναίκες και έστησαν πολυάριθμες οικογένειες, χωρίς όμως οι απόγονοί τους να διατηρήσουν την εθνογλωσσική τους ταυτότητα, πέρα από το όνομα και την πίστη τους.

Στις αρχές του 20ού αιώνα, η χαλαρή αποικιοκρατική πολιτική των ΗΠΑ, επέτρεψε σε ένα σημαντικό σχετικά αριθμό Ελληνοαμερικανών να εγκατασταθούν στις Φιλιππίνες. Ίσως η σημαντικότερη εποίκιση σημειώθηκε το 1928 όταν εγκαταστάθηκε στην Μανίλα ο Αλέξανδρος Άθως Αδαμόπουλος από το χωριό Λεγάσι της Παρνασσίδας, Φωκίδα. Ο Αδαμόπουλος εποίκισε στις αρχές της δεκαετίας του 1920 το Σύδνεϋ της Αυστραλίας, όταν κάθε προσπάθειά του να εγκατασταθεί στις ΗΠΑ, όπου ζούσαν συγγενείς τους απέτυχε, επειδή οι ΗΠΑ είχαν κλείσει τις πόρτες τους στους μετανάστες. Ύστερα ορισμένα χρόνια παραμονής στην Αυστραλία, ο Αλέξανδρος Αδαμόπουλος εγκαταστάθηκε στη Μανίλα και δέκα χρόνια αργότερα προσκάλεσε τον αδελφό του, Γεώργιο Αδαμόπουλο με τη νύφη του Σοφία και έναν εξάδελφό του να εγκατασταθούν στη Μανίλα. Η Σοφία είχε γεννηθεί

¹⁷ Τεράστιο είναι το έλλειμμα της βιβλιογραφίας αναφορικά με την ιστορία των ελληνικών εποίκισων στην Ασία. Ελάχιστα παρουσιάζονται σε βιβλία μελέτης της ελληνικής Διασποράς (βλέπε σχετική βιβλιογραφία). Βλέπε επίσης *Ατλας της Ελληνικής Διασποράς* (2001), Εκδόσεις Αλέξανδρος. Στοιχεία της ασιατικής ελληνικής εποίκισης παρουσιάζονται σε αναφορές ιεραρχών και κληρικών της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Για την ελληνική κοινότητα του Πεκίνου, βλέπε *Συλλογή Α. Παραδείση*, Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας, Πανεπιστήμιο La Trobe Μελβούρνης.

¹⁸ Σχετικές ηλεκτρονικές συνέντευξεις μεταξύ του Μ. Αδαμόπουλου και του Α. Μ. Τάμη, βρίσκονται στα Αρχεία Δαρδάλη της Ελληνικής Διασποράς

στο Pocatello της Πολιτείας του Idaho από ελληνοαμερικανούς μετανάστες και ήταν απόφοιτος της Παιδαγωγικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας, ενώ ο Γεώργιος είχε σπουδάσει μηχανολογία. Οι αδελφοί Αλέξανδρος και Γεώργιος ίδρυσαν την ίδια χρονιά το ιδιωτικό πανεπιστήμιο Adamson University με έμφαση τις φυσικές επιστήμες, τη χημεία και τη μηχανική. Το πανεπιστήμιο αυτό που έφερε ως λογότυπό του την Θεά Αθηνά, σύντομα διαδραμάτισε πρωτοποριακό ρόλο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των Φιλιππίνων και το 2009 διατηρούσε εννέα σχολές με 23.500 φοιτητές. Το 1941, η Σοφία Αδαμοπούλου ανέλαβε κοσμήτορας της Παιδαγωγικής Σχολής του Πανεπιστημίου, ενώ ταυτόχρονα κλήθηκε από το Αρχηγείο των Αμερικανών Δυνάμεων και τον Διοικητή του Στρατηγού Douglas MacArthur να εργαστεί ως γραμματέας του. Με την ιαπωνική εισβολή και κατάκτηση των Φιλιππίνων, ο MacArthur διέφυγε στην Αυστραλία, ενώ το ζεύγος Αδαμόπουλου, παρά το γεγονός ότι ήταν Αμερικανοί πολίτες, επειδή ήταν ελληνικής καταγωγής δεν φυλακίστηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, που είχαν οργανώσει οι Ιάπωνες κατακτητές, αλλά τους επιβλήθηκε κατ' οίκον περιορισμός. Το 1945, με την απόβαση των Αμερικανών στις Φιλιππίνες, το ζεύγος εγκλωβίστηκε σε εμπόλεμη ζώνη, έζησε στιγμές φρίκης και πείνας και τραυματίστηκε η Σοφία. Μετά τον τερματισμό του πολέμου το ζεύγος Γεώργιος και Σοφία Αδαμοπούλου, επέστρεψε στην Pasadena των ΗΠΑ, όπου και αναμείχτηκε ενεργά εκεί στα κοινά των Ελλήνων.¹⁹ Η Σοφία, η οποία εξέδωσε ένα βιβλίο το 1982, με τον μεταφορικό τίτλο *Θεοί, Άγγελοι, Μαργαριτάρια και Ρόδα*, υπονοώντας την ελληνική πολιτιστική της κληρονομιά (Θεοί), τα νεανικά της χρόνια στο Los Angeles (Άγγελοι), τα χρόνια της στη Μανίλα (Μαργαριτάρια) και τα ώριμα χρόνια της στην Pasadena (Ρόδα), τελικά πέθανε τον Μάιο του 2007 στο *Huntington Memorial Hospital* της Pasadena από καρδιακή προσβολή.²⁰

Ο Αλέξανδρος Αδαμόπουλος, στη διάρκεια του πολέμου ανέλαβε να φροντίζει για τα συμφέροντα των Ελλήνων στις Φιλιππίνες και στη συνέχεια ανέλαβε επι τιμή Πρόξενος της Ελλάδας, μέχρι και την εγκαθίδρυση εκεί Ελληνικής Πρωθυπουργίας στα μέσα της δεκατίας του 1960. Ανέλαβε επίσης μεγάλη επιχειρηματική δραστηριότητα στην τοπική χαρτοποιία της χώρας, και αναδείχτηκε μεγαλοχαρτοποιός των Φιλιππίνων, προσφέροντας εργασία σε χιλιάδες Φιλιππινέζους. Παράλληλα αναμείχτηκε στην ναυσιπλοία και στις αερομεταφορές, ιδρύοντας πολυάριθμα γραφεία σε λιμάνια της χώρας. Σε ώριμη ηλικία το 1989, στην προσπάθειά του να ιδρύσει τον πρώτο Ελληνικό Ορθόδοξο ναό και σε στενή συνεργασία με τον Μητροπολίτη Διονύσιο Ψιάχα, ίδρυσε στη Μανίλα, την πρώτη συλλογική οργανωμένη παρουσία των Ελλήνων με την επωνυμία *Ελληνικό Ορθόδοξο Ίδρυμα*. Ο Αλέξανδρος Αδαμόπουλος, ανέλαβε τα έξοδα ενέγερσης του Ορθόδοξου ναού, αυστηρά βυζαντινού ρυθμού, με ιερά σκεύη και έπιπλα που έφερε από την Ελλάδα, ωστόσο δεν πρόλαβε να δει ολοκληρωμένο το όραμά του (απεβίωσε το 1993). Ο ναός αποπερατώθηκε το 1996 και τα επίσημα θυρανοίξιά του τελέστηκαν από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρολομαίο Γ' (5 Μαρτίου, 2000). Ο γιος του Αλεξάνδρου, Μίλτων Αδαμόπουλος το 2009 ήταν ο Πρόεδρος του *Ελληνικού Ορθόδοξου Ίδρύματος* και συνεργαζόταν στενά με τον νέο Μητροπολίτη Κορέας Αμβρόσιο.

¹⁹ Αναλυτική αποτίμηση για τη δράση του ζεύγους δίνει ο Α. Μ. Τάμης στο βιβλίο του *Οι Έλληνες στην Απω Ανατολή*.

²⁰ Βλέπε σχετική επικήδεια αναφορά στην εφημερίδα *Los Angeles Times*, May 26, 2007 από την Jocelyn Y. Stewart, στα Αρχεία Δαρδάλη της Ελληνικής Διασποράς.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, Έλληνες εμπορευόμενοι από την Κίνα και την Ιαπωνία, κυρίως καπνέμποροι και καφέμποροι, εγκαστάθηκαν στην Κορέα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Ωστόσο ελληνική εποίκιση στην Κορέα δεν έλαβε ποτέ ιδιαίτερες διαστάσεις. Οι συνεχείς πολιτικές και στρατιωτικές παρεμβάσεις της Κίνας και της Ιαπωνίας δεν επέτρεψαν την ελεύθερη εγκατάσταση Ελλήνων εποίκων. Η Ελλάδα απέστειλε στην Κορέα το Εκστρατευτικό Σώμα της,²¹ ύστερα από έκκληση των Ηνωμένων Εθνών, τον Νοέμβριο του 1950, που αποτελούνταν από το 13^ο Σμήνος Μεταφορών, συγκροτημένο από επτά αεροσκάφη C-47 Dakota και προσωπικό 67 ανδρών, επιλεγμένους από διάφορες ειδικότητες, και επίσης αρχικά από ένα Τάγμα 849 εθελοντών ανδρών, εμπειροπόλεμων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου Πολέμου. Το προσωπικό του Εκστρατευτικού Σώματος επέδειξε ανδρεία και αξιόμαχη συμπεριφορά, τιμήθηκε με μετάλλια και ευαρέσκεις του Πρόεδρου των ΗΠΑ και του ΟΗΕ, για ηρωισμό και πράξεις που υπερέβαιναν το καθήκον. Τελικά 12 αξιωματικοί και κυβερνήτες και συμπιλότοι του Σμήνους και 174 αξιωματικοί και οπλίτες του Τάγματος προσέφεραν τη ζωή τους, κατά τη διάρκεια του Πολέμου (1950-1953). Η Κυβέρνηση και ο λαός της Κορέας ανήγειραν το 1974 σε αναγνώριση της θυσίας των Ελλήνων μαχητών μεγαλοπρεπές Μνημείο. Μετά την τελική αποχώρηση των Ελλήνων από την Κορέα το 1960, η Κορέα άνοιξε την πρεσβεία της στην Αθήνα (1973) και ακολούθησε η Ελλάδα με δική της πρεσβεία στη Σεούλ (1991).

Το 2009, 100 περίπου Έλληνες είναι εγκαταστημένοι στις πόλεις Σεούλ, Pusan και Kunsan. Οι περισσότεροι είναι εμπορευόμενοι και στελέχη ναυτιλιακών επιχειρήσεων, ορισμένοι είναι στελέχη ελληνικών Ορθόδοξων αποστολών. Την τελευταία εικοσαετία σημειώθηκε έντονη δραστηριότητα για κατασκευή πλοίων ελληνικών συμφερόντων σε κορεάτικα ναυπηγεία, ύστερα από τη στάση των μεγάλων ιαπωνικών ναυπηγείων να αυξήσουν τις τιμές τους και να «σνομπάρουν» τις παραγγελίες των Ελλήνων πλοιοκτητών. Στα κορεάτικα ναυπηγεία εργάζονται για λογαριασμό των ελληνικών ναυτιλιακών εταιρειών αρκετοί Έλληνες ειδικευμένοι μηχανικοί και ειδικοί στη συντήρηση πλοίων. Ιδιαίτερα εμφανής είναι στην Κορέα η αποστολική διακονία που ανέπτυξε το Οικουμενικό Πατριαρχείο, στο οποίο εμπιστεύθηκε, αμέσως μετά τον τερματισμό του Πολέμου (24 Δεκεμβρίου 1955) την κτηριακή υποδομή και τους ναούς που είχε ιδρύσει και διατηρούσε η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία στην Κορέα από το 1897. Στην Σεούλ εγκαταστάθηκε το 1975 ο Αρχιμανδρίτης Σωτήριος Τράμπας και ανέλαβε αμέσως πλούσια δράση αποστολικής διακονίας, ιδρύοντας επτά Ορθόδοξους ναούς και ενορίες που απέχουν από την πρωτεύουσα από 40 έως και 500 περίπου χιλιόμετρα. Το 1993, εκλέγεται Βοηθός Επίσκοπος του Αρχιεπισκόπου Νέας Ζηλανδίας, Διονυσίου και τον Απρίλιο του 2004 όταν ιδρύεται η Μητρόπολη Κορέας, εκλέγεται ιδρυτικός Μητροπολίτης. Ο Μητροπολίτης Σωτήριος αποσύρθηκε το 2008 στην Ορθόδοξη Μονή της Μεταμορφώσεως στην πόλη Caryoong, όπου μεταφράζει ύμνους και τις Ακολουθίες στην Κορεατική, ενώ την ποιμαντορία των χιλιάδων πλέον αλλογενών Ορθοδόξων ανέλαβε από τον Μάιο του 2008, ο Μητροπολίτης Αμβρόσιος.

²¹ Οι εχθροπραξίες και η εμπόλεμη συμμετοχή του Εκστρατευτικού Σώματος της Ελλάδας στον Εμφύλιο της Κορέας σημειώθηκε στην περίοδο 1950-1953, ωστόσο τα ελληνικά στρατεύματα παρέμειναν στην Κορέα μέχρι και τις 23 Μαΐου 1955, όταν επέστρεψε ολόκληρο το 13^ο Σμήνος και το μεγαλύτερο τμήμα του Τάγματος. Ωστόσο η τελική αποχώρηση όλων των Ελλήνων στρατιωτών επήλθε τον Μάιο του 1958. Στο διάστημα αυτό οι ανεπομείναντες στρατιώτες βοήθησαν στην ειρηνευτική προσπάθεια της τοπικής Κυβέρνησης.

Η Ελληνική Κυβέρνηση που ίδρυσε Πρεσβεία στην Κορέα το 1991, απέσπασε το 2006 στην Κορέα δύο εκπαιδευτικούς προκειμένου να ιδρύσουν ελληνόγλωσσα προγράμματα.

3.0. Η Οικονομική και Πολιτιστική Ωρίμανση

Η συνεργασία της Ελλάδας με τις οικονομίες των χωρών της Ανατολικής Ασίας (κυρίως Κίνα, Κορέα και Ιαπωνία), που ξεπερνούσε το 2008 τα US\$10b ετησίως, επικεντρωνόταν βασικά στη ναυτιλιακή συνεργασία (ναυπηγικές και ναυπηγοεπισκευαστικές πρωτοβουλίες, τροφοδοσίες, ναυτολογήσεις, διαμετακομιστικό εμπόριο), στον τουρισμό και λιγότερο στις εισαγωγές-εξαγωγές προϊόντων. Η ελληνική ναυτιλία υπήρξε αναμφισβήτητα ο δεύτερος, μετά τον αμερικανικό, μεγαλύτερος επενδυτής της ιαπωνικής μεταπολεμικής οικονομίας, τουλάχιστον στην περίοδο 1949-1985²². Τεράστιες, από την άποψη της εισροής κεφαλαίων, υπήρξαν οι επενδύσεις της ελληνικής ναυτιλίας στα λιμάνια Yokohama, Osaka, Shimizu, Nagasaki, Aioi, Yokosuka, Kure, Mihara, Chita κ. ά. μέσα από τις κατασκευάστριες εταιρείες πλοίων Mitsubishi Nippon, Hitachi Shipbuilding & Engineering, Ishikawajima-Harima Heavy Industries, Nippon Kokan K.K., Mitsubishi Heavy Industries, Sumitomo Heavy Industries. Το συνολικό ποσό των ελληνικών ναυτιλιακών επενδύσεων στην Ιαπωνία ξεπερνούσε τα τέσσερα δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως μέχρι το 1995. Το 2008 παρέμεινε δραστήρια η ελληνική ναυτιλιακή πρωτοβουλία με παραγγελίες πλοίων ενώ οι υπόλοιπες εξαγωγές της Ελλάδας προς την Ιαπωνία, κυρίως ξηρά φρούτα, λάδι και τυροκομικά προϊόντα, δεν υπερέβαιναν τα 150 εκατομμύρια. Στην περίοδο αυτή σε όλα τα λιμάνια της Ιαπωνίας λειτουργούσαν πολυάριθμα ελληνικά εστιατόρια, λέσχες, εύρωστα καταστήματα και μικρές επιχειρήσεις και ελληνόφωνες νησίδες σε όλες τις γειτονιές των λιμανιών της χώρας. Αποτέλεσμα των πρωτοβουλιών αυτών ήταν επίσης να λειτουργήσουν εκατοντάδες μόνιμα ιαπωνικά, κορεάτικα και κινέζικα ναυτιλιακά γραφεία στην Αθήνα και στον Πειραιά και να συμμετέχουν οι επιχειρήσεις τους σε πολιτιστικούς αγώνες που είχαν σχέση με τη θάλασσα, όπως τα *Ποσειδώνια*. Παράλληλα, ιαπωνικές βιομηχανίες άρχισαν από το 1992 να επενδύουν στην Ελλάδα κυρίως σε ενεργειακές πηγές και σε έργα με νέες τεχνολογίες²³.

Σε διακρατικό επίπεδο ωστόσο η οικονομική συνεργασία της Ελλάδας με τις χώρες της Άπω Ανατολής άρχισε ουσιαστικά το 2001 με τις επισκέψεις των Πρωθυπουργών της Ελλάδας και της Ιαπωνίας²⁴, για να ακολουθήσει η συμμετοχή της Ιαπωνίας στη διάσκεψη κορυφής των χωρών-μελών της Ενωμένης Ευρώπης,

²² Ο Έλληνας Πρέσβης στην Ιαπωνία, Κυριάκος Ροδουσάκης (2002-2006), σε συνέντευξή του προς τον Α. Μ. Τάμη (15 Ιανουαρίου 2008) στο Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία, αποκάλυψε ότι κατά τη διάρκεια της θητείας του τα ιαπωνικά ναυπηγεία παρέδιδαν σε Έλληνες πλοικτήτες τουλάχιστον δύο πλοία τον μήνα. Βλέπε επίσης Kyriakos Rodoussakis' interview to F. Gritsiotis in Greece-Japan.com, dated 8 June 2004, the Archives of the Hellenic Diaspora, EKEME, La Trobe University, Melbourne.

²³ Το 2004, η ιαπωνική βιομηχανία EURUS επένδυσε περισσότερα από \$80 εκατομμύρια στη Λακωνία για τη λειτουργία σταθμού ανακύκλωσης και παραγωγή ενέργειας.

²⁴ Ο Ιάπωνας Πρωθυπουργός Mori συναντήθηκε με τον Πρωθυπουργό Κ. Σημίτη στην Αθήνα (2001), στη συνέχεια ο Κ. Σημίτης επισκέφθηκε το Τόκιο (2002) και είχε συνάντηση με τον ομόλογό του Πρωθυπουργό Koizumi, για να επισκεφθεί ο τελευταίος την Ελλάδα (2003) όταν η Αθήνα είχε την προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

κατά τη διάρκεια της προεδρίας της Ελλάδας (Μάιος 2003) και την οργάνωση στο Τόκυο ημερίδας με θέμα τη συνεργασία των χωρών των δυτικών Βαλκανίων (2004).

Το 2009, 1000 περίπου Έλληνες, φερέοικοι μετανάστες οι περισσότεροι αλλά και έποικοι, κυρίως έμποροι και επιχειρηματίες, αντιπρόσωποι και στελέχη ελληνικών και πολυεθνικών εταιρειών δραστηροποιούνταν στις μεγαλουπόλεις της Κίνας, κυρίως στο Πεκίνο και τη Shanghai, και της Ιαπωνίας, Tokyo, Osaka, Yokohama και Kobe. Πρόκειται για ένα νέο είδος πολύχρονης εξόδου και εκπατρισμού των Ελλήνων, που ξεκίνησε ουσιαστικά μετά τον τερματισμό του ψυχρού πολέμου (1992) και εξαιτίας της παγκόσμιας πολιτικής, της παγκόσμιας τεχνολογίας και της ισοπέδωσης των συνόρων υπό την πίεση του παγκόσμιου κοινωνικο-οικονομικού συγχρωτισμού (παγκοσμιοποίησης). Πρόκειται για τη *Φερέοικη Διασπορά* (Transient Diasporas), μιά νέα Ελληνική Διασπορά, όπου τα μέλη της είναι διαρκώς μετεπιβιβαζόμενοι επιβάτες, παγκόσμιοι πολίτες, μέλη πολυεθνικών εταιρειών, επιχειρηματίες, εμπορευόμενοι, στελέχη δια-εθνικών εταιρειών, φοιτητές και νεαροί επιστήμονες (ηλικίας 23-35 ετών) και στελέχη διεθνών και δια-εθνικών (transnational) συνδικάτων, που ζουν σε παγκοσμιοποιημένες πόλεις, ως global commuters και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της παγκόσμιας δεξαμενής εργασίας. Οι Έλληνες της φερέοικης αυτής Διασποράς είναι εγκαταστημένοι στην Κίνα και Ιαπωνία με εποχική παρουσία, συγκροτημένοι σε ποικίλα οικονομικά κονσόρτια και αναζητούν μέσα από την προσωρινότητα της εποίκισής τους να αναδείξουν, πέρα από τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες, τη σχέση τους με την Ελλάδα και τους Έλληνες.

Πρόκειται για μια δια-εθνική κυκλοφορία «επαΐουσας ελίτ», εγκεφάλων και οικονομίας, για μια τεράστια αποθεματική δεξαμενή, ένα εθνικό κεφάλαιο με παγκόσμια προοπτική και τεράστια οφέλη για την Ελλάδα. Η άποψη αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν λάβουμε υπόψη ότι τα μέλη της Φερέοικης Διασποράς αποτελούν επίλεκτη ομάδα από την άποψη της ηλικίας, της μόρφωσης, του εισοδήματος και των δεξιοτήτων τους. Η παγκοσμιοποίηση, η ευκολότερη πρόσβαση σε ταξίδια, η τεχνολογία και η επανάσταση της επικοινωνίας έχουν μεταβάλει τους Έλληνες σε global commuters, μεταβάλλοντας έτσι άρδην τα παραδοσιακά κοινωνικο-οικονομικά πρότυπα απασχόλησης. Οι νέοι Έλληνες μετανάστες είναι φερέοικοι (transient) και επομένως επαναξιολογούν θέματα που σχετίζονται με την ταυτότητα, την κοινωνικο-οικονομική κινητικότητα και την πολιτική υπηκοότητα.

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η πρωτοβουλία που ανέπτυξε στο Πεκίνο τα τελευταία χρόνια ο Μίλτος Δενεδιώτης με μιά ομάδα τέτοιων δραστήριων φερέοικων εκπατρισμένων αλλά και εποίκων, οι οποίοι αποφάσισαν να επανιδρύσουν την *Ελληνική Κοινότητα του Πεκίνου*. Συγκεκριμένα η πρώτη Ελληνική Κοινότητα των Ελλήνων στο Πεκίνο (*Greek Community of Tientsin – Peiping*) είχε λειτουργήσει στις αρχές της δεκαετίας του 1920, με πλούσια κοινωνική και πολιτιστική δράση.²⁵ Ο Δενεδιώτης, ο οποίος εγκαταστάθηκε στο Πεκίνο τον Αύγουστο του 2007 και είναι σχεδιαστής νοσοκομείων από τον Πειραιά, στέλεχος της Αυστριακής εταιρείας μηχανολόγων Vamed, ανέλαβε τον Νοέμβριο του 2008 επανιδρυτικός Πρόεδρος της Κοινότητας των Ελλήνων, υποσχόμενος ανδιοτελή πλούσια πολιτιστική και κοινωνική παρουσία. Δίπλα του ο Κωνσταντίνος Γιαλής, που εγκαταστάθηκε στην Κίνα το 2004 και ίδρυσε εταιρεία εξαγωγών ειδών μόδας και ρουχισμού στον

²⁵ Λεπτομερή καταγραφή του ρόλου και της δραστηριότητας της συγκεκριμένης Κοινότητας δίνει ο Α. Μ. Τάμης στο υπό έκδοση βιβλίο του *Οι Έλληνες της Απω Ανατολής*.

Καναδά και τις ΗΠΑ, ανέλαβε ταμίας των κοινών των Ελλήνων. Ο οικονομολόγος Τάσος Γουνδουλάκης, που είχε εποικίσει το Πεκίνο το 1997 ως στέλεχος επιχειρήσεων και ο Γαρύφαλλος Κορδέλλας που εγκαταστάθηκε στο Πεκίνο το 2006, προκειμένου να συμβουλευεί την κινέζικη αγορά σε θέματα marketing, ανέλαβαν θέσεις στο συμβούλιο της Κοινότητας.

Ωστόσο υπάρχουν και μόνιμοι Έλληνες έποικοι στην Κίνα, μαγαζάτορες και τεχνικοί, εστιατορες και τεχνοκράτες. Αρκετοί από αυτούς εκδήλωσαν ενδιαφέρον και εντάχθηκαν στη δύναμη του οργανωμένου Ελληνισμού της κινεζικής πρωτεύουσας. Ο Ευάγγελος Γιαννάκαρος από την Τσαγκαράδα του Πηλίου εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Πεκίνο το 1982. Εργάστηκε για ένα διάστημα ως διευθύνων των συνεδρίων Economist πριν ενταχθεί στη δύναμη των ειδικών οικονομολόγων του European Chamber of Commerce. Ο Ανδρέας Καρράς από την Αργολίδα εκπατρίστηκε στην Κίνα το 2001 οικογενειακώς, ακολουθώντας το παράδειγμα των προγόνων του οι οποίοι είχαν μεταναστεύσει παλαιότερα, το 1903 και 1905 στις ΗΠΑ, εκεί νυμφεύθηκαν ντόπιες ινδιάνες της φυλής Cherokee στην Καρολίνα και στην Οκλαχόμα. Η σύζυγός του εργοδοτήθηκε στο Πεκίνο στην εταιρεία του Αυστραλού μεγαλοεπιχειρηματία των μέσων ενημέρωσης Rupert Murdoch, *News Corporation*. Το 1996 ο Ανδρέας ταξίδευσε στην Ατλάντα όπου εργάστηκε προσωρινά δίπλα στην Εθνική Ολυμπιακή Αποστολή της Ελλάδας.

Το 2009, στη πολυεθνική μεγαλούπολη Shanghai δραστηροποιούνται δεκάδες Έλληνες σε εταιρείες μαρμάρων, πλαστικών, εισαγωγές και εξαγωγές. Για παράδειγμα, ο Χρήστος Κατωμέρης διατηρεί το εστιατόριο Ελιά, ο νομικός Δημήτριος Σιούφας διευθύνει νομικό γραφείο, ο Σωτήρης Δρούλιας είναι διευθυντής εργοστασίου πλαστικών, η εφευρετική Αντωνία Καρρά διευθύνει εργοστάσιο μαρμάρων, ενώ εισάγει μάρμαρα από τη Δράμα και ο Διονύσιος Κοτίνης με τη σύζυγό του Έφη και τα δυο τους παιδιά είναι εμπορευόμενοι. Στην Καντώνα, ο Κωνσταντίνος Δαλακούρας διευθύνει τα συμφέροντα ελληνικής εταιρείας που κατασκευάζει προϊόντα θέρμανσης και κλιματισμού, ενώ ο Κρητικός Ανδρέας Βιτούκας με τη σύζυγό του Μέλανη έχουν εγκατασταθεί από το 2006 οικογενειακώς στην πόλη Shenzhen στη νότιο Κίνα, όπου και ίδρυσαν μονάδα εξαγωγής πλαστικών προϊόντων.

Το 2009, εκατοντάδες Έλληνες και Ελληνίδες διατηρούσαν μικρές επιχειρήσεις, εστιατόρια, κοσμηματοπωλεία, εμπορικούς οίκους εισαγωγής ελληνικών προϊόντων και στην Ιαπωνία. Πολλοί από αυτούς έχουν παντρευθεί ντόπιους και ντόπιες, δημιούργησαν οικογένειες και έχουν εγκατασταθεί μόνιμα στις χώρες υποδοχής τους. Για παράδειγμα, ο φιλοπερίεργος Αθανάσιος Φραγκής, πρώην αστυνομικός από την Κύμη της Εύβοιας, νυμφεύθηκε τη σύζυγό του Yumiko ενώ εμπορευόταν στο Ενωμένο Βασίλειο τον Ιανουάριο του 1997, για να εποικίσει μόνιμα το Τόκυο, όπου άνοιξε δικό του εμπορικό κατάστημα εισαγωγής ελληνικών προϊόντων με τίτλο *Νοστιμιά*. Σημαντικός επίσης παραμένει ο αριθμός των ελληνικών και κυπριακών επιχειρήσεων που λειτουργούν στην Ελλάδα και στην Κύπρο και διατηρούν γραφεία παροχής υπηρεσιών στην Κίνα και στην Ιαπωνία. Ο Γεώργιος Νουλίκας, κτήτορας και διευθυντής της εταιρείας *Niphel*, άνοιξε το 1997 στο Τόκυο την *Niphel Japan* παρέχοντας πολύτιμες υπηρεσίες στους Ιάπωνες σε θέματα συμβουλών, αγοράς, εμπορίου, προώθησης πολιτιστικών αγώνων, μεταφράσεων και συνεργασίας με ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και βιομηχανίες. Επίσης, οι εταιρείες *Compucon Japan* και *Cosmos Co Ltd* που λειτουργούν στο Τόκυο είναι ελληνικές

επιχειρήσεις με έδρα τη Θεσσαλονίκη και ιδρυτή τους τον Βασίλειο Θωμαΐδη. Το 2003 ο Κύπριος Σωτήρης Σωτηρίου αφυπηρέτησε από την Πρεσβεία της Κύπρου στο Πεκίνο, όπου υπηρετούσε, και ίδρυσε στο Τόκυο την *Arte-Vita Co. Ltd*, εταιρεία εμπορίου οργανικών τροφίμων από τις αγορές της Μεσογείου με υψηλή διακίνηση σε εστιατόρια και υπεραγορές της Ιαπωνίας.

Ωστόσο ο ιαπωνικός τουρισμός προς την Ελλάδα, που γνώρισε αισθητή μείωση στην περίοδο 1994-2004, ανέκαμψε μόνο μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, εξαιτίας κυρίως των θετικών εντυπώσεων που προκάλεσε η επιτυχής οργάνωσή τους αλλά και η προβολή που γνώρισε διεθνώς η Ελλάδα και τα νησιά της²⁶. Η ενεργός συμμετοχή Κινέζων, Κορεατών και Ιαπώνων αθλητών και προσωπικοτήτων στη μεταφορά της Ολυμπιακής Φλόγας τον Ιούνιο του 2004 και η αθρόα συμμετοχή των λαών τους στους δρόμους των πόλεων ξεσήκωσε συναισθήματα φιλίας και συγκρατημένης ευγνωμοσύνης προς την Ελλάδα, ενώ το γεγονός καλύφθηκε διεξοδικά από τα μέσα ευρείας ενημέρωσης.

Από τα χρόνια της εγκατάστασης του Πατρίκιου Λευκάδιου στην Ιαπωνία (1890) και την υπογραφή της Συμφωνίας Φιλίας και Συνεργασίας της Ελλάδας (1880 κ.εξ.) με την Ιαπωνία και ορισμένες εκ των χωρών της Ανατολικής Ασίας, ο σεβασμός των λαών αυτών προς την Ελλάδα, την ιστορία και τον πολιτισμό της υπήρξε ειλικρινής και πηγαίος, παρά την καχυποψία και την προκατάληψη που διέκρινε γενικά τους Ιάπωνες και Κινέζους έναντι των Ευρωπαίων, τους οποίους αποκαλούσαν «βαρβάρους»²⁷. Από την εποχή του μεγάλου Ιάπωνα διανοούμενου Yukichi Fukuzawa, ο οποίος συνέβαλε με τα συγγράμματά του (1870-1905) στον μετριασμό του συνδρόμου της ξеноφοβίας των Ιαπώνων έναντι των Ευρωπαίων, λειτούργησαν και έδρασαν στην Ιαπωνία δεκάδες εταιρείες και σύλλογοι διάδοσης του ελληνικού πολιτισμού.

Η λειτουργία ελληνο-ιαπωνικών πολιτιστικών και μορφωτικών εταιρειών στην Ιαπωνία, τις οποίες απαρτίζουν κυρίως Ιάπωνες, όπως της *Japan-Greek Society* με στόχο την προβολή και διάδοση του κλασικού πολιτισμού της Ελλάδας, η ανταλλαγή πολιτιστικών προγραμμάτων μεταξύ Ελλάδας και Ιαπωνίας με αυξανόμενο ρυθμό μετά το 2002, ο πολιτιστικός ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Κορέα, η λειτουργία του Κέντρου Ελληνικών Μελετών στο Πανεπιστήμιο του Πεκίνου, όπου διδάσκει ο διαπρεπής Ελληνιστής και Καθηγητής της Επιγραφικής Michael John Osborne, η εισαγωγή της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού από το Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας του Πανεπιστημίου La Trobe της Μελβούρνης στο Beijing Foreign Studies University το Σεπτέμβριο του 2007 με ιδρυτική λέκτορα τη Ματούλα Δουβαρτζίδου καταδεικνύουν ενδεικτικά την πολιτιστική δραστηριότητα που σημειώνεται στην περιοχή. Σημειώνεται ότι η πολιτιστική επίθεση που ξεκίνησε το 2003 με το ανέβασμα της *Αντιγόνης* με τη Λύδια Κονιόρδου στο Τόκυο από το Κρατικό Θέατρο Ελλάδος, ακολούθησε η εμφάνιση της χαρισματικής Αγνής Μπαλτσά σε κλασικά τραγούδια της Ελλάδας (2004), του Λυκείου Ελληνίδων σε εθνικούς χορούς της Ελλάδος (2004), η εμφάνιση του

²⁶ Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας, το 2002 ο αριθμός των Ιαπώνων τουριστών μειώθηκε κατά 5% σε 70.000 άτομα, ως αποτέλεσμα της διακοπής της αεροπορικής σύνδεσης της Ολυμπιακής με το Τόκυο (1996) και της ελλιπούς προβολής της Ελλάδας στην Άπω Ανατολή.

²⁷ Για τον τρόπο που αντιμετώπιζαν τους Δυτικούς οι Κορεάτες, Κινέζοι και Ιάπωνες βλέπε το βιβλίο του Michio Kitahara (1989) *Children of the Sun*, Paul Norbury Publications.

διάσημου Ιάπωνα ηθοποιού Ninagawa στον ρόλο του Οιδίποδα στο Ωδείο Ηρόδου του Αττικού (2004), η υπογραφή πολιτιστικής συμφωνίας με το Πανεπιστήμιο Αθηνών (2003), συμπόσια (2005)²⁸ και μεταφράσεις Ελλήνων πολιτικών (Δημοσθένους) και κλασικών συγγραφέων από τους διαπρεπείς Ιάπωνες Ελληνιστές καθηγητές Akiko Kiso και Kotaro Sugiyama από το Osaka University.

Σημειώνεται ότι δεκάδες εταιρείες κλασικών μελετών λειτουργούσαν στην Ανατολική Ασία το 2008 με πλούσια δράση σε διαλέξεις και συμπόσια, μεταφράσεις και παραστάσεις αρχαίου ελληνικού δράματος. Μόνον στην Ιαπωνία δραστηριοποιούνταν υπό την πατρωνία του πρίγκιπα της Ιαπωνίας Takamado το μορφωτικό *Asahi Cultural Centre* με έμφαση τη σπουδή και μελέτη της ελληνικής παιδείας, καθώς και οι πολιτιστικοί σύλλογοι *Japanese Classical Society* και *Asiatic Society of Japan* με πλουσιότατη πολιτιστική δράση.

Ενώ η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής προσφέρθηκε από το 1907 και διδάσκεται σε τρία πανεπιστήμια του Τόκιο (Tokyo University, Keio University και Waseda University), προγράμματα της Νεοελληνικής λειτούργησαν μόνον από το 1976. Εμπνευστής και ιδρυτικός δάσκαλος ήταν ο Ιάσων Ρούσσοσ, ένας καθηγητής της Φιλοσοφίας και της Μουσικής και κάτοχος δέκα γλωσσών. Τα μαθήματα πρωτολειτούργησαν στις αίθουσες που προσέφερε η Sumitomo Kagaku, η φαρμακευτική εταιρεία που επιχορηγούσε τη διδασκαλία της Ελληνικής. Φορέας των ελληνόγλωσσων προγραμμάτων ήταν αρχικά η *Japan Greek Society*, ωστόσο τέσσερα χρόνια αργότερα ο Ρούσσοσ παραιτήθηκε και τα μαθήματα μεταφέρθηκαν στις εγκαταστάσεις του *Asahi Cultural Centre* στο οποίο δίδασκε η Ελληνίστρια Καθηγήτρια Masako Kido, καθηγήτρια της Βυζαντινής Ιστορίας στο Kyoritsu Women's University in Tokyo. Το *Asahi Cultural Centre* είναι ένας ιδιωτικός οργανισμός που λειτουργεί ως «ανοικτό πανεπιστήμιο» και προάγει ευρωπαϊκούς πολιτισμούς στην Ιαπωνία. Η διδασκαλία της Ελληνικής εμπεδώνεται σε τρία τρίωρα γλωσσικά επίπεδα. Το 2008, οι 36 σπουδαστές των ελληνόγλωσσων προγραμμάτων ήταν κυρίως ενήλικες Ιάπωνες και παιδιά από διεθνικούς γάμους των Ελλήνων της Ιαπωνίας. Το 2009, προγράμματα Νέας Ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού προσφέρει ένα από τα σημαντικότερα Πανεπιστήμια της Ιαπωνίας, το Πανεπιστήμιο KEIO στο Τόκιο, με πρωτοβουλία του Αντιπρύτανή του Καθηγητή Taro Nishimura και της ελληνίστριας συζύγου, ελληνικής καταγωγής από τη Θεσσαλονίκη, ύστερα από γενναιόδωρη επιδότηση που προσέφερε το Ίδρυμα του Ομίλου Π. Τσάκου.

Ωστόσο στην Κίνα οι Ελληνικές Σπουδές έχουν εισαχθεί ως τομέας σπουδών με ανεξάρτητο δικό της πρόγραμμα στο τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό σύστημα. Συγκεκριμένα, στο Beijing Foreign Studies University του Πεκίνου οι Ελληνικές Σπουδές διδάσκονται σε 18 αριστούχους Κινέζους φοιτητές επί 14 ώρες εβδομαδιαίως για τέσσερα χρόνια, οδηγώντας σε κανονικό πτυχίο ελληνικών μελετών²⁹. Μαζί με την Ελληνική γλώσσα που διδάσκεται 10 ώρες, δύο ώρες

²⁸ Αναφερόμαστε στο διεθνές συνέδριο με τίτλο *The World of Ancient Comedy: Tradition of Greece and Japan* (June 3 2005) που οργανώθηκε από Ιάπωνες Ελληνιστές σε συνεργασία με τον Έλληνα Πρέσβη στην Ιαπωνία και χαρισματικό διπλωμάτη Κυριάκο Ροδουσάκη.

²⁹ Οι Ελληνικές Σπουδές εισήχθησαν ύστερα από διαπανεπιστημιακή συμφωνία που υπέγραψε ο Διευθυντής του Εθνικού Κέντρου Ελληνικών Μελετών και Έρευνας (EKEME), του Πανεπιστημίου Καθηγητής Α. Μ. Τάμης και ο Πρύτανης του Beijing Foreign Studies University, Xao Ping. Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ύστερα από συμφωνία του Α. Μ. Τάμη και του Πρύτανη του Αριστοτελείου, Καθηγητή Αναστασίου Μάνθου, ανέλαβε να εκπαιδεύσει στην Ελληνική και να

προσφέρονται για τη διδασκαλία της ελληνικής ιστορίας και δύο για τον ελληνικό πολιτισμό. Το Πρόγραμμα Ελληνικών Σπουδών στο Beijing Foreign Studies University του Πεκίνου είναι σε διάρκεια και έμφαση, μαζί με τα αυστραλιανά τριτοβάθμια προγράμματα Ελληνικών Σπουδών, τα μοναδικά ίσως στην παγκόσμια ελληνική Διασπορά. Το κινέζικο πανεπιστήμιο αποβλέπει στο να προετοιμάσει καταρτισμένους διπλωμάτες και τεχνοκράτες στον ευρύτερο χώρο της Ευρώπης.

Οι πολιτιστικές και οικονομικές σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και των χωρών της Ανατολικής Ασίας γνώρισαν ιδιαίτερη έξαρση μετά το 1960, όταν λειτούργησαν Πρεσβείες και γενικά προξενεία της Ελλάδας στα μεγάλα αστικά κέντρα τους. Γενικά η Ελλάδα και οι Έλληνες απολαμβάνουν υψηλό κύρος από τις κοινωνίες των χωρών αυτών εξαιτίας της ιστορικής τους διαδρομής και των κοινών εν πολλοίς πεποιθήσεων με τους ασιατικούς λαούς σε θέματα αξιών και αρετών.

Βιβλιογραφία

Junko Matsushima Maria (2002) “St. Nikolai of Japan and the Japanese Church Singing” in *Seikyo Jiho*, Orthodox Church of Japan, January 2002, Tokyo.

Katsigiannis, Timotheos (1993), *The Greek Community of London*, Athens.

Kitahara, Michio (1989) *Children of the Sun*, Paul Norbury Publications.

Nakamura, K. (1869), *Archbishop Nikolai and Japan in the Meiji Era*, Iwanami στο περιοδικό *Christian Journal*, January 1869, St. Petersburg, Pozinev.

Τάμης, Α. Μ. (2006) *Οι Έλληνες της Λατινικής Αμερικής*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.